

A szegedi grafika félszázada

Tisza-parti városunk képművészetében a grafika régtől fogva jelentős szerepet játszik. Míg Váshelyen egyértelműen a festészeti hagyományok dominálnak, addig Szegednek a grafikai kultúrája — jó félszázados múlttal rendelkezve — mondható patinásnak. Ha városunkat tekintjük azon a hosszú fejlődési vonalon, mely az egykori, húszas évek kezdetétől napjainkig húzódik, nyugodtan mondhatjuk, hogy a „tegnapból — a mába” vezető út a szegedi grafika mind kiteljesedettebbé válása felé halad.

A helyi grafika „fészke” a szegedi egyetemen teremtődött meg, ahol 1925-ben — az országban először — rajzlektorátust hoztak létre. Ezt az állást indításként Lóposy-Hegedűs Gézával (1875–1929) töltötték be, aki négy éven át — haláláig — itt fejtette ki rajzpedagógiai tevékenységét. Mai művészeink közül Vinkler László nála kezdte tanulmányait. Úgy tűnik, hogy az 1926-os év a helyi grafika életre kelésének esztendője volt. Ugyanis az „első” jegyében három kiállítás is nyílt ekkor, mely a műfaj Szegeden történő kibontakozására biztató reményt nyújtott. Lóposy-Hegedűsnek a Kass Szálló halljában való bemutatkozásán kívül a fiatal Vadász Endre (1901–1944) is ekkor rendezte meg városunkban az első grafikai tárlatát. A harmadik érdekes esemény pedig az első Szegedi Nyomdagrafikai Kiállítás volt, melynek jelentőségét Móra Ferenc a „Szegedi grafika” (1926) című írásában méltatta.

Helyi grafikusok kultúrájának a kezdeti lépései a harmincas években válnak mind határozottabbá. Ez főleg a Szegeden ekkor tevékenykedő grafikusok és elsősorban a ma Londonban élő, európai hírű fametszővé lett Buday György munkásságához kötődik, aki az itteni egyetem 1929 őszén megüresedett rajzlektori állását — Lóposy-Hegedűs után — betöltötte.

A szegedi grafika kibontakozásához figyelemre méltóan hozzájárult a helyi műgyűjtő családoknak a kisgrafikák, illetve ex librisek iránti egyre fokozódó érdeklődése is. Ebben a vonatkozásban Déri Ernőné, Kolozs Lajos, Lusztig István, Némethy Gyula és Palócz Sándor neveit említjük meg, akik igényes megrendelésekkel előmozdították városunk grafikusművészetét. Soralkból Némethy és Palócz szegedi ügyvédek emelkedtek ki, akiknek több ezer lapból álló értékes ex libris gyűjteményeikben, a külföldi és hazai művészek kivül a helyi grafikusok — mint a közben elhunyt Tardos-Taussig Armin (1874–1936), továbbá a már említett Buday György, Vadász Endre és még mások — munkái is szerepeltek. Az 1960–70 között múzeumunkba került Némethy és Palócz-féle gazdag grafikai anyag válogatott bemutatását tervbe vettük.

A szegedi grafikusok kultúrája egyre biztató fejlődését tükrözték azok a kiállítások is, melyek a harmincas években városunkban megrendezésre kerültek. Ezek közé tartozott Tonelli Sándor, a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara főtitkárának ezren felüli plakátgyűjteményét reprezentáló tárlat, mely ugyanaz évben (1934) volt látható, mint a Kultúrpalotában bemutatott Nemzetközi Grafikai és Ex-libris Kiállítás. Ezután Buday György lépett a nyilvánosság elé Vadász Endrével (1936). Őket pedig többek között az Új Olasz Fametsző-művészeti Tárlat (1938) bemutatása követte.

Buday Györgynek már Szegeden is mind jelentősebbé váló fametszőművészete természetesen hatással volt az akkor itt működő grafikusokra, így a későbbi

Kopasz Márta: Szegedi háromkirályok

ek során Budapestre került Borda Ferenc és a szülőhelyén, Szegeden maradt Kopasz Márta pályakezdésére is, aki az 1937-ben külföldre távozott Buday után megüresedett itteni egyetemi rajzlektori állást betöltötte. 1938 márciusában rendezett első kiállítása óta pontosan negyven esztendő telt el, s ez idő alatt Kopasz Márta összekötő kapocs lett a Budapesti és köréhez fűződő helyi fametszők és az ő eredményeiket kamatoztató mai fiatal szegedi grafikusgeneráció között.

A szegedi grafika félszázadának nagyobbik fele 1945 utánra esik. A felszabadulás óta azt tapasztalhattuk, hogy a grafika kilépett az egykori szűk műgyűjtőréteget kielégítő kamaraműfajból, s széles közönségérdeklődést kelt, tekintélyes képművészeti ággá vált. Az eredeti művek megszerzésére irányuló egyre növekvő igényüket az emberek mind többen a nem drága és művészi kivitelű, sokszorosítható grafikákkal elégítik ki. E műfajnak az utóbbi évtizedekben történt rohamos fejlődéséről már nemcsak helyi és hazai vonatkozásban, de nemzetközi szinten is megbízható tájékoztatást nyújtottak azok a grafikai tárlatok, melyek Szegeden az elmúlt években megrendezésre kerültek.

Igy többek közül: a szovjet, bolgár, német, olasz, francia, török és kubai grafika összképéről nyújtottak fogalmat azok a kiállítások, melyeket 1950-től Szegeden láthattunk. Kiegészítették e nemzetközi bemutatókat olyan külföldi egyéni tárlatok is, mint Kobzdej lengyel, Jean Effel francia és Gross Bettelheim német grafikusok itteni rendezvényei. Hazai körképét e műfajról a régebben nálunk megrendezett Modern Magyar Grafikai Kiállítás (1960), majd a városunkban először otthonra talált budapesti karikatúristák érdekes bemutatói (1971–75), újabban pedig a Szegeden létrehozott IV. Országos Kisgrafikai Találkozó (1977) kiállítása adták. Figyelemre méltó jelenség, hogy nyári tárlataink grafikai anyaga olyan színvonalassá kezd válni, hogy például 1976 nyarán a Népszabadság a „Fiatal grafikusok dícsérete” cím alatt számolt be a XVIII. Szegedi Nyári Tárlatról, kidomborítva az ott látott grafikák magas szintjét. E műfaj előretörésével magyarázható az is, hogy nyári tárlataink díjazott művészei között több grafikus is van.

A felsorolt kollektív jellegű bemutatókon kívül az utóbbi években egyre sűrűsödő önálló tárlatok, soha nem tapasztalt gazdaságúvát tettek grafikusok kultúráját. A Szegeden kiállító pesti mű-

vészek közül elég ha csak az iskolateremtő mesterré lett Kondor Béla (1931–1972) személyesen rendezett helyi tárlatát (1964), és a művész halála után létrehozott szegedi hagyatéki kiállítását (1975) említjük meg. Kiegészítve ezt néhány olyan neves budapesti grafikus, mint Szász Endre, Csohány Kálmán, Gross Arnold, Stettner Béla és Rékassy Csaba itteni bemutatásával, hogy e rendezvények magas színvonaláról fogalmat adhassunk.

Külön szeretnők szólni azokról a Szegedről a fővárosba régebben elszármazott grafikusokról, mint a már elhunyt Rozsnyai Zoltánról (1920–1972), továbbá a Munkácsy-díjassá lett Kass Jánosról, és a jelenleg nálunk szereplő Szabados Árpádról, akik szülővárosuk iránti tiszteletükről egy-két itt rendezett önálló kiállításukkal is biznyságot tettek. De közéjük sorolhatjuk a helyi, illetve érzelmi ide kötődő Diskay Lenkét és Magos Gyulát is.

Végül, de nem kisebb megbecsüléssel említjük meg azoknak a szegedi művészeknek neveit, akik Tisza-parti városunkban dolgoztak, illetve jelenleg is aktívan alkotnak. Múltatón szólnunk a már elhunyt Bánzsi Tamás (1892–1971) és Dénes János (1933–1976), továbbá a tőlünk Szabadkára került veterán Balázs G. Árpád grafikai munkásságáról. Elismerés illeti meg azokat, akik régóta és most is azon fáradoznak, hogy mind kiválóbb egyéni teljesítményeikkel segítsenek kialakítani Szeged modern grafikai arculatát. Ebben a vonatkozásban számításba jönnék azok a festők is, akiknek ábrázoló törekvéseiben a grafika hangsúlyos szerepet játszik. Jól példázta ezt — többek között — Vinkler László, Vincze András, Cs. Pataj Mihály, Pataki Ferenc és Kovács Margit régebben vagy a közelmúltban rendezett önálló kiállításai. A par excellence grafikai műfaját hivatásukul választó művészek közül is néhányan. Mellettük, a szárnyukat most bontogató fiatal grafikusaink, mint Csáková János, Szekeres Ferenc, Palásthy Klára, László Anna és Tóth Rózsa, valamint a rajzszakokból tavaly előlépett Szegedi Grafikai Stúdió több tehetséges tagja biztató utánpótlást ígérnek a félszázados múltú, megújódás útján haladó szegedi grafikusok kultúra országos rangú kiteljesedésében.

Szeles Zoltán

Hulló levél, sárga levél...

Emlékezés Dankó Pistára

12. Hagyatékának sárgult kottalapjairól derül ki, hogyan csinálta a nótáit: hegedűjén kipöngötte, lekopogtatta az ütemet, s ceruzájával a papírra lejegyezte az énekhangot, aláírva a nótaszöveget. A mai slágerszerzők által kedvelt, ún. „vakszöveg” formát is alkalmazta. A hagyatékban olyan lapok is vannak, melyekre Nikolett Döme jegyezte rá: „Dankó kézírata! N. Döme.” Ezen pedig ott találjuk a fölcirkalmazott violinkulcsot, a két b-t, s a 4/8-os ütem jelzését, is, sőt a „nagyon búsan”, „lassan, érzéssel”, akár szaknyelven: moderato — a figyelemztetést, az ismétlések helyét, a hangjegyek kötését, mind-mind Dankó Pista jellegzetes kezeirásával.

A „Halled rózsám Katika, Katika...” kezdetű nótájáról azt mondják, hogy egy meleg nyári napon, nyitott ablaknál komponálta. Alkonyatkor az udvar összes cselédje dúdolt, vasárnap pedig már a Pille-ben táncoltak rá.

Első szerzeményeit Pap Zoltán közbenjárására (előbb újságíró, később országgyűlési képviselő, aki maga is Dankó szövegírói közé tartozott) Erdélyi Sándor felsővárosi kántor, Fehér Poldi cigányprímás, vagy a maguk is nótaszerző híreben állók, mint Menner János, Székács Gyula, Szommer Endre zenetanár, a „Regnál” álneven komponáló Langer Viktor alias Tisza Aladár, formálta meg. Adatunk van arról is, miszerint Szegedi Endre, a helyi zenekola igazgatója szövegére írt, ún. „fonó nótát” tartják.

„Nem jó mindig, minden este a fonóba eljárni
Legényeknek a lányokkal, menyecskékkal cizálni...”

Dankó vallomásaiban annyit ír róla, hogy 1883-ban az utcán csinálta, amikor bandájával Rozáliát mentek köszönteni, felbuzdulva Onódy Kálmán prímás sikerén. Az első négy dala nyomtatásban is megjelent 1883. október 4-én, a „Szeged szebb lesz, mint volt” című füzetben. Kétségtelenül ez volna az első műve, amit a Szegedi Híradó október 4-i száma is beharangoz.

Halála előtt (1902) a nótaköltő átadott Balassa Árminnak megörzésre egy kis fekete táblájú füzetecskét, melyben följegyezte, melyik nótáját mikor zenésítette meg. Nos, ebben a füzetben első művének az 1883 júliusában szerzett „Zöld erdőben kakukkmadár...” van föl-tüntetve, szemben a fonó nótával, melynek születési dátuma 1883 szeptember. A füzet dala sorrendjéből is ez

A nótaköltő első műve nyomtatásban

kottanyelv magasabb titkaiba.

A nótafa első igazi szerzőjének általában a Pósa ményére írt, ún. „fonó nótát” tartják.

derül ki. („Zöld erdőben kakukkmadár...” „Nem jó mindig...”, „Hej menyecske, szép szegedi kis menyecske...” Táncefriss, szöveg nélkül). A kakukknóta mellé azt is odabiggyesztette a nótaköltő, Dankó István (akkor még!) szegedi népzeneész (1886-tól kezdve aztán haláláig csak Pista), hogy ez a második műve. Ezek szerint első nótái, vagy csak az első nóta, Szatymazon születhettek!

Pista már az újságból ismerhette Pósa Lajos verseit. Ezek könyvben csak 1887 júliusában jelentek meg. (A Pistának szóló dedikáció kelte július 24.).

A hűség kedvéért idejegyezzük további dalainak sorrendjét is: „Habra hab siet...”, „Csillan-illan az aranyos pilangó” (1885 január), „Piros hajnal gyöngyöt terem...” (1886 augusztus), „Szeged fő-

lött foly a Maros...” „Ősz szellő...” „Nem zörög a falevél...” Csak azért se...” „Tisza-parti malomcsárda...” „Páros csillag egymás mellett ragyog...” (1886 szeptember), „Kis pacsipta...” Hol vagy, hol vagy régi kedvem...” „Daruzdár gyere velem...” „Húzzad cigány, húzzad, húzzad...” „Ha meghalok...” (1886 október), „Még azt mondja a bíróné...” „Felhők közül egy kis csillag...” (1887 január), „Vigyázz pajtás, jól vigyázz a szívedre...” (1887 március), „Ki tudná leírni...” (1887 július), „Szöke kislány meg az isten házába...” „Ha a réten lány volna mind a virág...” (1887 augusztus), „Bort ide, Salamon...” „Késő éjjel megállottam...” (1887 szeptember).

A fekete könyvecskéből hiányzanak az 1884-ből származó dalok. Ebben nyilvánvalóan csak Pósa szövegei szerepelnek. Az 1884-ből származó dalfüzet címe: „Hat eredeti magyar népdal” (Péteri Sándor, Pósa Lajos, Harmath Lujza, s Dankó István szövegeivel).

Csongor Győző
(Folytatjuk.)

Kétmillió dollárért

Magyar távvezeték Jordániában

A Magyar Transzelektro Külföldi Kereskedelmi Vállalat több mint 2 millió dolláros rendeltetést kapott Jordániától. A nemrégiben aláírt szerződés szerint egy 40 kilométer hosszú, 132 kilovolts távvezeték építenek a magyar szakemberek.

A Transzelektro — amely egy éve foglalkozik távvezeték fűvállalkozás kereében való exportjával — erős nemzetközi mezőnyben 18 másik pályázó elől nyerte el a megrendelést ajánlatával, amelyet a Magyar Kábel Művekkel, az OVIT-tal és az ERÓTERV-vel közösen adott be. Az ammani hatóságok döntését kedvezően be-

folyásolta a jordániai villamosművek és egy angol konzultáns cég küldöttségének nemrég tett magyarországi látogatása.

Védett a Garancsi-tó és környéke

Védetté nyilvánították, s természetvédelmi területnek jelölték ki a Garancsi-tavat és környékét Pest megye budai járásában. Piliscsaba és Tinnye községek között, mintegy 100 hektáron váltak lehetővé a táj szépségének megőrzése, a tó és a különleges fajoknak bővelkedő ösztetett növényi vegetáció fenntartása.

Elismerés

Több évi színvonalas munkájáért az idén 57 ifjúsági klub kapja meg a legmagasabb elismerést, az „Aranykoszorús ifjúsági klub” címet. A kitüntetést a Forradalmi Ifjúsági Napok idején ünnepségen adják át.

A terület esztétikai értékét növeli az 50–60 méter magasságú lejtős dombok által körülölelt víztükör, melyet budai járásában. Piliscsaba és Tinnye községek között, mintegy 100 hektáron váltak lehetővé a táj szépségének megőrzése, a tó és a különleges fajoknak bővelkedő ösztetett növényi vegetáció fenntartása.